

Жүлүн жабыркоо

Жүлүн көбүнчө кокустуктардан (мисалы, дарактан, аттан кулоо; жол кырсыгы; сууга туура эмес чөмүлүү; ок тийүү; ж.б.у.с.) жабыркайт. Мындай кокустуктан омуртка тутумундагы **нерв сөңгөгүнүн** моюн же арка бөлүгү үзүлүп калат же олуттуу бузулууга учурайт. Жүлүн жабыркоо чоң кишилерде жана чоңоюп калган балдарда көбүрөөк кездешет. Ошол эле учурда, көптөгөн өлкөлөрдө мындай кокустукка эркектер аялдарга салыштырмалуу эки эсе көбүрөөк кабылат.

Жүлүн мээден чыгып омуртка тутумундагы канал боюнча өтүүчү узун **нервдерден** турган боого окшош келет (35-бетти караңыз). Жүлүндөн дененин бардык бөлүктөрүнө нервдер тарайт. Сизгичтик жана кыймылдоо жүлүн аркылуу мээге чейин ары-бери жүрүп туруучу сигналдардын жардамы менен камсыздалат. Эгер жүлүн жабыркаса, жабыркаган жеринен төмөн жайгашкан дене бөлүктөрүндөгү сизгичтик жана кыймылдоо функциясы жоголот же начарлайт.

Жабыркоонун деңгээли

Дененин канчалык чоң бөлүгүнө таасири тийгени омуртка тутумунун жабыркаган жеринин деңгээлинен көз каранды: деңгээли канчалык өйдөрөөк болсо, дененин ошончолук көбүрөөк бөлүгүнө таасири тийет.

Омуртка тутуму булардан турат:

- 7 моюн омурткасы
- 12 көкүрөк омурткасы
- 5 бел омурткасы
- 5 сегиз көчүк жан куймулчак омурткалары
- чычаң

Квадриплегия:

- Моюн же көкүрөк деңгээлинен төмөнкү бөлүктөрдөгү сизгичтик жана контролдоуучу кыймылдарды аткаруу жөндөмдүүлүгү жоголот, колдордо белгилүү бир даражага чейин жоголот.
- Табарсыкты жана ичегилерди башкаруу функциялары бузулат.
- Көкүрөк **булчуңдарынын шалдыгы** дем алуу функциясын бүлгүнгө учуратат.
- Тердөө азаят жана дене табын жөнгө салуу функциясы бузулат.

Параплегия:

- Буттардагы сизгичтик жана контролдоуучу кыймылдарды аткаруу жөндөмдүүлүгү жоголот.
- Жамбаш сөөк тушуна жана тулкунун бир бөлүгүнө таасири тийиши мүмкүн (жабыркоонун деңгээли канчалык өйдө болсо, ошончолук көбүрөөк бөлүктөр таасирленет).
- Табарсыкты жана ичегилерди башкаруу функциялары толук эмес же толук бузулушу мүмкүн.
- Бут булчуңдарында **спастика** же жүүн боштук орун алышы ыктымал.

Толук же толук эмес бузулуулар

Жүлүн боюнча эч сигнал жүрө албагандай жабыркоо орун алганда, мындай бузулууну “толук” деп аташат. Жүлүндүн жабыркаган жеринен төмөнкү дене бөлүктөрүндөгү сизгичтик жана контролдоуучу кыймылдарды аткаруу жөндөмдүүлүгү толугу менен жана калыбына келбегендей болуп жоголот. Эгер бузулуу “толук эмес” болсо, сизгичтик жана контролдоуучу кыймылдарды аткаруу жөндөмдүүлүгү кайсы бир даражада сакталышы жана бир нече айдын ичинде кичинеден (толук эмес же толук) калыбына келиши мүмкүн. Толук эмес бузулууларда дененин бир жагындагы сизгичтик жана контролдоуучу кыймылдарды аткаруу жөндөмдүүлүгү дененин экинчи жагына салыштырмалуу азыраак жабыркашы ыктымал.

Көп учурда, бузулуунун канчалык олуттуу экенин рентгендик изилдөө көрсөтпөйт. Кээде, омуртка тутуму катуу сынса деле, ичиндеги жүлүн анчалык жабыркабашы мүмкүн. Кээде (айрыкча балдарда), омуртка тутумуна эч зыян келтирилбегени рентгендик изилдөөдө көрүнүп турса деле, жүлүн олуттуу же толук бузулууга дуушар болушу мүмкүн. Көп учурда, бузулуу канчалык экенин убакыт гана көрсөтөт.

ЖҮЛҮНҮ ЖАБЫРКАГАН БАЛАДА ЖАНА АНЫН ҮЙ-БҮЛӨСҮНДӨ ПАЙДА БОЛУШУ МҮМКҮН БОЛГОН БИРИНЧИ СУРООЛОР

“Балам ушул шал бойдон калабы?”

Бул – жүлүн канчалык жабыркагандыгынан көз каранды. Эгер жүлүн жабыркаган жерден төмөн жайгашкан дене бөлүктөрүндө шалдык толук эмес болсо (мисалы, баланын бут кетмендеринде сезгичтик жана кыймылды башкаруу жөндөмдүүлүгү кайсы бир даражада сакталса), абалынын белгилүү бир даражага чейин оңолуусунун ыктымалдыгы көбүрөөк.

Демейде, эң чоң оңолуу жабыркоодон кийинки биринчи бир нече айда орун алат. Эч оңолуусуз канчалык көп убакыт өтсө, сезгичтикти жана контролдоонуучу кыймылдарды аткаруу жөндөмдүүлүгүн зарыл көлөмдө калыбына келтирүү ыктымалдыгы ошончолук азыраак.

Эгер жүлүнгө же нервтерге болгон кысымды жоюу операциясын жабыркоодон кийинки сааттарда же күндөрдө дароо аткарса, кээде сезгичтик жана кыймылдатуу жөндөмдүүлүгү белгилүү бир даражада калыбына келет. Бирок жабыркоодон бир айдан ашык убакыт өтүп кеткенден кийин жасалган операция сезгичтикти жана кыймылдатуу жөндөмдүүлүгүн дээрлик эч качан калыбына келтирбейт. Мындай жагдайда 3 башка (мындан кем эмес) көз карандысыз жана беделдүү нейрохирург мындай операциянын зарыл экенин тастыктамайынч, операцияга макул болбоңуз.

Жабыркоодон бир жыл өткөндөн кийин сакталган шалдык дээрлик оңдолбойт. Баланын жана анын ата-энесинин бул ачуу чындыкка моюн сунуусуна мүмкүн болушунча жумшагыраак түрдө жардам бериңиз. Оңолууга үмүттөнүп күтүп отура бергендин же клиникадан клиникага кайрылып сакаюу каражатын издегендин ордуна, шалдыгына мүмкүн болушунча ыңгайлашып, аны менен жашоону үйрөнүүсү алар үчүн маанилүү.

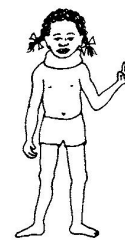
Бала жана анын үй-бүлөсү менен ачык сүйлөшкөндөн артык нерсе жок. Жагдайдын ачуу фактыларын мүмкүн болушунча так, ачык жана жумшак түрдө түшүндүрүңүз.

“Баламдын бут кетмендери кыймылдай баштады!” – булчуң спастикасы.

Жүлүн жабыркоо орун алгандан кийин дароо, дененин шалдыкка кабылган бөлүктөрү “жүлүн шогу” абалында (шал же жүүнү бош) болот. Андан кийин (бир нече күн же жума ичинде) буттар ийкемсиз болуп сенейип калышы мүмкүн (айрыкча эгер жамбаш сөөк - кашка жилик муундары жана арка дайыма түз абалында кармалса). Мындан тышкары, бут жылдырылганда же ага тийгенде, анда “жулкунуулар” (“клонус” деп аталган, тез кыймылдардын сериялары) байкалышы мүмкүн.

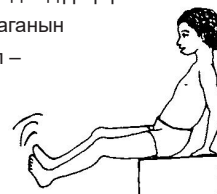
Мындай сенейүү жана жулкунуулар – “спастика” деп аталган автоматтык рефлекс. Булар баланын эркине баш ийбейт, көп учурда жүлүндүн жабыркаган жери толук бузулганда орун алат, дененин жабыркаган бөлүктөрүндө сезгичтик же аларды кыймылдатуу жөндөмдүүлүгү калыбына келе баштаганынын белгиси **эмес**.

Жүлүнү жабыркаган балдардын айрымдарында булчуңдар спастикасы пайда болот, башкаларында мындай көрүнүш байкалбайт.

Мойнун сындырып алганынан улам шал болгон бала 6 жумадан кийин сүрөттөгүдөй атайын моюн тундуктарды кийип жардамы менен кайрадан басып калуусу абдан сейрек, бирок учурайт.

ЭСКЕРТҮҮ! Жылдырылганда же тийгенде, буттардын капыстан жулкунуусу же сенейүүсү алардын сезгичтиги же кыймылдатуу жөндөмдүүлүгү калыбына келе баштаганын билдирбейт. Бул – спастикалык рефлекс.

Көп учурда күчтүү спастика денени кыймылдатууну жана анын абалын башкарууну оорлотуп жиберет. Ошентсе да, бала рефлектордук жулкунууларды жана спастикалык сенейүүнү айрым пайдалуу нерселерди аткаруу үчүн пайдаланганды үйрөнүп алса болот. Мисалы:

Бала бут кетменин көтөргүсү келгенде, ал санын чабуу жолу менен бутун көтөрүүчү жулкунууларды баштай алат.

Омуртка тутумунун төмөнкү бөлүгү жабыркаган учурларда бут булчуңдарынын спастикасы же сенейүүсү **бир жерден экинчи жерге которулуу** үчүн туруусуна балага атуугул жардам бериши мүмкүн.

“Балам келекчекте басып кете алабы?”

Бул жүлүн омуртка тутумунун кайсы жеринен жабыркагандыгынан көз каранды. Жабыркаган жери канчалык төмөрөөк болсо, баланын басып кетүү ыктымалдыгы ошончолук көбүрөөк. Жүлүнү моюн бөлүгүнөн толук бузулган адамдын кайрадан баса алуусунун ыктымалдыгы жокко эсе. Ага дөңгөлөктүү отургуч керек болот.

Эгер жүлүн бел бөлүгүнөн жабыркаса, эгер баланын колдору күчтүү, өзү өтө толук эмес болсо, ал балдактардын жана ортездердин жардамы менен басканды үйрөнүшү мүмкүн. Бирок чоң аралыктарга которулуу үчүн, ага дөңгөлөктүү отургуч талап кылынат.

Жүлүнү жабыркаган адамдардын далайы ортездерди жана балдактарды пайдалангандан көрө, дөңгөлөктүү отургучта жүрүүнү артык көрүшөт.

Бирок балдактардын жана ортездердин жардамы менен басууну үйрөтүүгө өтө көп маани бербей эле койгон оң. Ушинтип басканды үйрөнгөн балдардын көбү үчүн бул ыкма өтө жай жана чарчатуучу болгондуктан, алар дөңгөлөктүү отургучту пайдаланганды артык көрүшөт.

Параплегиялык шалдыгы бар балдардын көпчүлүгүнө басканды үйрөнүп көрүүсүнө мүмкүнчүлүк берүү ашык болбойт. Бирок эгер бала дөңгөлөктүү отургучту пайдаланууну артык көрсө, көмөкчү каражаттардын жардамы менен басканды үйрөнүүнү каалабаганы үчүн өзүн күнөөлүү сезүүсүнө жол бербейсиз. Ары-бери которулуунун кайсы жолу эң ыңгайлуу экенин бала өзү чечсин.

Башкалардан көз каранды болбой тиричилик кылуу үчүн, басуудан маанилүүрөөк ык-жөндөмдөр бар, андыктан үй-бүлөсү жана бала өзү өз алдынча кийинүү, киринүү, төшөккө жатуу жана андан туруу, даараткананы пайдалануу сыяктуу ык-жөндөмдөрдү үйрөнүүгө көбүрөөк убакыт жана күч сарптоого тийиш. Табарсыкты жана ичегилерди башкаруу функциялары бузулгандыктан, табигый муктаждыктарын аткарууда өзүн тейлөөнү үйрөнүп алуу бала үчүн өзгөчө маанилүү жана кыйыныраак.

“Баламдын келечеги кандай кандай болот?”

Параплегиялык шалдыгы бар адам жетишерлик нормалдуу тиричилик кыла алуусунун ыктымалдыгы жакшы, бирок ал үчүн төмөнкү шарттар сакталышы керек:

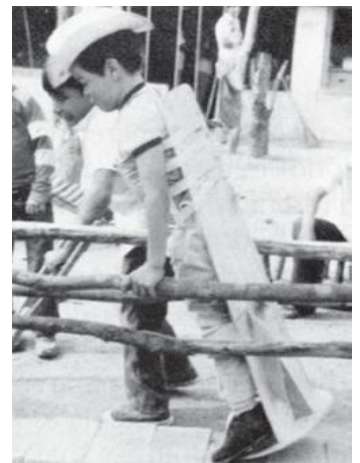
1. Медициналык негизги 3 бузулууга жол бербөө:

- теринин бүтүндүгү бузулуу (эт оюлуу)
- заара чыгаруу системинин инфекциялары
- контрактулар (булчуңдардын деформацияларга алып келүүчү кыскаруулары) (**Контрактулар** адамдын өмүрүнө коркунуч туудурбайт, бирок ары-бери кыймылдоосун жана күндөлүк тиричилигин кыйындатышы мүмкүн.)

2. Төмөнкү нерселер аркылуу анын өз алдынчараак болуусуна жардам берүү:

- ары-бери которулуу, кийинүү жана даараткананы пайдалануу сыяктуу өзүн тейлөөнүн негизги ык-жөндөмдөрүн үйдөн үйрөтүү жана буга кызыктыруу
- билим алуу: үйдөгү жана үй чарбасындагы иштерди аткарууга, башкаларга көмөк көрсөтүүгө жана иштеп акча табууга жардам берүүчү ык-жөндөмдөрдү үйрөтүү

Квадриплегиялык шалдыгы бар адамдар үчүн нормалдуу тиричилик кылуу кыйыныраак, анткени алар башкалардын жардамынан көбүрөөк көз каранды болушат. Бирок бир катар өлкөлөрдө параплегиялык жана квадриплегиялык шалдыгы бар адамдар үчүн окуяларга бай толук өмүр сүрүүгө, иштеп акча табууга, үйлөнүп үй-бүлө курууга жана коомчосунда маанилүү роль ойноого шарттар түзүлгөн. Тийиштүү аракеттердин жана уюштуруу чараларынын жардамы менен так ушундай мүмкүнчүлүктөрдү бардык өлкөлөрдө түзүү мүмкүн.

Параплегиялык шалдыгы бар бала айылдык реабилитологдор фанерадан жасап берген параподиум менен басканды үйрөнүп жатат. (PROJIMO)

“Эгер табарсыкты жана ичегилерди башкаруу функциялары бузулса, буга чара көрүүгө болобу?”

Жооп: Ооба. Бул функциялар сейрек учурда гана толугу менен калыбына келиши мүмкүн болсо да, бирок жүлүнү жабыркаган бала көп учурда табигый муктаждыктарын өз алдынча аткарып, денесин таза жана кургак абалда кармаганды үйрөнүп алса болот (кокустан коё берип жиберүүлөрдү эсепке албаганда). Көпчүлүк учурда ага атайын заара чогулткуч, мындан тышкары, катетерди пайдаланууну жана кол манжасынын же суппозиторий шамынын жардамы менен заңдоону үйрөнүү талап кылынат. Табарсыкты жана ичегилерди башкаруу ыкмалары 25-бөлүмдө талкууланат.

25-БӨЛҮМДӨ КАРАЛГАН, ТАБАРСЫКТЫ ЖАНА ИЧЕГИЛЕРДИ БАШКАРУУ ЫКМАЛАРЫ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМАТ АБДАН МААНИЛҮҮ. АНЫ МЕНЕН СӨЗСҮЗ ТААНЫШЫП ЧЫГЫҢЫЗ!

“Үй-бүлө күтүү, жыныстык катнаш жана балалуу болуу мүмкүнбү?”

Жүлүнү жабыркаган адамдардын ичинен үй-бүлө күтүп, толук баалуу өмүр сүргөндөр далай. Жүлүнү жабыркаган аялдар боюна бүтүп, кадимкидей эле балалуу боло алышат. Эркектерде эрекцияга же бел суусун (сперма) чыгарууга жөндөмдүүлүк сакталышы (же сакталбашы) мүмкүн. Жүлүндөгү бузулуусу толук эмес болгон, параплегиялык жана квадриплегиялык шалдыгы бар эркектерде балалуу болуу ыктымалдыгы көбүрөөк. Күйөөсүнүн бел суусу чыкпай калганда, айрым жубайлар бала багып алуу чечимине келишет. Жүлүнү жабыркаган эркектер жана аялдар балалуу боло албастыгына карабай, көп учурда, бири бирин сүйүүгө негизделген жыныстык катнашы бар мамилелерде болушуп, андан ырахат алышат.

Жыныстык катнашка жөндөмдүүлүктү жоготуудан коркуу – жүлүн жабыркагандан кийинки эң коркунучтуу жана көңүл чөктүрүүчү сезимдердин бири (айрыкча жаш эркектер үчүн). Бул көйгөйдү жана мүмкүнчүлүктөрдү так ушундай бузулуусу бар, көбүрөөк тажрыйбалуу адамдар менен ачык жана чын талкуулоо баа жеткис жардам бериши мүмкүн. Бул маселе *Spinal Cord Injury Home Care Manual* (Жүлүнү жабыркаган адамдарга үйдөн кам көрүү) колдонмосунда жакшы каралган. Бул колдонмо тууралуу кошумча маалыматты 639-беттен караңыз.

БАЛАГА ЖАНА АНЫН ҮЙ-БҮЛӨСҮНӨ КӨЙГӨЙҮНӨ ЫҢГАЙЛАШУУГА ЖАРДАМ БЕРҮҮ

Жүлүн жабыркоо, айрыкча балада, жүлүн чуркусундагыдай көйгөйлөрдүн көбүнө алып келет. Реабилитациялоосунун далай аспектери да окшош. (Жүлүн чуркусуна арналган 22-бөлүм менен таанышып чыгууну сунуш кылабыз. Ал жерде жүлүнү жабыркаган жаш курактагы балдарды реабилитациялоо боюнча дагы башка ойлор келтирилген.)

Жүлүн жабыркоонун жүлүн чуркусунан эң чоң айырмасы – жүлүн жабыркоо кечирээк орун алат. Бүгүн баланын дени соо, ал физикалык жактан активдүү болсо, эртең ал капыстан шал болуп, (башында) өзүн тейлөөгө жараксыз болуп калышы мүмкүн. Денесинин бөлүгүндө сезгичтиги жана аны башкаруу жөндөмдүүлүгү толук жоголот; ошол жери жансыз болуп калгансыйт.

Буга моюн сунуу бала үчүн да, үй-бүлөсү үчүн да абдан оор. Аларда алдыда күтүп турган келечегинен жана белгисиздиктен коркуу сезимдери пайда болот. Баланын көңүлү абдан катуу чөгүшү, же ал оңой туталанма жана түнт болуп кетиши мүмкүн. Бала атүгүл дөңгөлөктүү отургучту пайдалануудан баш тартышы ыктымал, анткени бул ал үчүн “ушул бойдон эч качан баспайм” дегенге моюн сунуудай сезилиши мүмкүн.

Баланын чочулоолорун жоюунун жана чөккөн маанайын көтөрүүнүн оңой чечүүчү жооптору жок, бирок төмөндө келтирилген айрым сунуштар, үй-бүлөлөрдүн оюу боюнча, өз пайдалуулугун иш жүзүндө далилдеди.

- **Баланын чочулоолору, көңүлүнүн басыңкылыгы жана ачуулануусу табигый реакция** экенин жана мындай кыйынчылыктарды балага сүйүү, түшүнүү жана дем берип туруу менен мамиле кылуу аркылуу бара-бара жеңүү мүмкүн экенин түшүнүп, факт катары кабыл алыңыз.

- Абалы тууралуу бала менен **ачык сүйлөшүңүз**. Балага “Сени айыктыруунун жолун табабыз” же “Жакында ахивалын оңолуп, кайрадан басып каласың” деп, куру убада бербейсиз. Анткени бул чындыктан такыр эле алыс болушу мүмкүн, жана бала өзүнүн азыркы абалын кабыл алып, өмүрүн жаңыча куруп баштоосуна мындай сөздөр кыйынчылыктарды жаратышы ыктымал. Мындан тышкары, убакыт өтүшү менен убадаланган “айыгуусу” күндөр өткөн сайын орундалбаганда, баланын өзүнө жана башкаларга болгон ишеними улам азайып, чочулоосу күчөйт. Андан көрө, туура сөздөрдү жакшылап тандап, ага чындыкты айтуу бала үчүн кыйла жеңилерээк болот. Бир мисалы:

- **Акыл-эсин активдүү иштетүүнү улантуусу** үчүн балага шарт түзүңүз: **ойноо, иштөө, айлана-чөйрөсүн изилдөө**, ар түрдүү аңгемелерди айтып берүү жана сабак окуу аркылуу жаңы нерселерди үйрөнүү. Бирок ошол эле учурда, **эгер баланын көңүлү басыңкы болсо, ал бир нерседен корксо, балага сый-урмат менен мамиле кылып, ага колдоо көрсөтүңүз**. Эгер ыйлагысы келсе, мүмкүнчүлүк бериңиз, ыйлаганда, сооротуңуз, бирок “Ыйлаба!”, “Ыйлаганыңды токтот!” дебейсиз. Бир сыйра ыйлап алуу коркуу сезимин жана эмоционалдык чыңалууну азайтууга жардам берет.
- Мүмкүн болушунча тезирээк **көңүгүүлөргө, көмөкчү иш-чараларга** жана колдору менен денесин колдонгонду **кайрадан үйрөтүүгө өтүңүз**. Бала билгенден баштап, тапшырмаларды улам татаалдатыңыз.
- Балаңыз **жүлүнү жабыркаган башка адамдарга** (же жүлүн чуркусу бар балдарга) **байкоо жүргүзүп, алар менен жакыныраак таанышуусуна жана сүйлөшүп туруусуна шарт түзүүгө аракет кылыңыз**, айрыкча, толук баалуу жана бактылуу өмүр сүргөн адамдар менен.
- Балаңыздын достору үйүңүзгө келип, аны менен ойноп туруусуна шарт түзүңүз. Достору балаңыз мектепке кайтуусун чыдамсыздык менен күтүп жатканын ага түшүндүрүңүз.
- **Баланы тейлөөнүн мүмкүн болушунча көбүрөөк бөлүгүн бала өзү аткаруусун колдоңуз**. Өз алдынча аткара алган нерселеринин баарын өзү аткарсын – атүгүл буга көбүрөөк убакыт кетсе деле.

Мүмкүн болушунча көбүрөөк бөлүгүн бала өзү аткаргандай кылып ага жардам бериңиз.

- “Транквилизаторлорду” жана башка күчтүү дары-дармектерди мүмкүн болушунча колдонбоңуз. Баланын акыл-эси жандуу боюнча сакталып, ал күндүзү активдүү кыймылдоого жарактуу болушу керек.

Жүлүнү жабыркаган адамдар ар түрдүү ык-жөндөмдөрдү үйрөнүп, башкаларга пайдалуу болушуна жардам берүүчү жолдорду издеңиз. Сүрөттө, PROJIMO борборунда, жүлүнү жабыркаган эки жаш адам ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү баланы текшерип, ушул китепти түзүүдө колдонулган иш кагаздарды пайдаланып, үй-бүлөсүнө пайдалуу кеңештерди берип жатат.

ЖҮЛҮН ОГО БЕТЕР ЖАБЫРКООСУНА ЖОЛ БЕРБӨӨ ЫКМАЛАРЫ

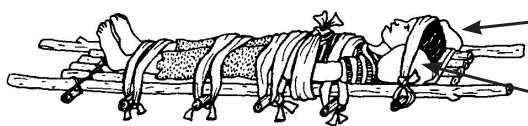
Адам кырсыкка кабылып, балким, жүлүнүн жабыркатып алса, бузулууну ого бетер күчөтүп албоо үчүн, сактык чараларын көрүү зарыл.

Эгер кырсыктан кийин адам төмөнкү абалдарда болсо, жүлүнү жабыркаган болушу мүмкүн:

- эсин жоготсо, же
- кыймылдай албаса, сезгичтиги жоголсо же буттары же колдору “уктап” калса.

Эгер жүлүнү жабыркаган болушу мүмкүн деп ойлосоңуз:

- Медициналык-санитардык кызматчы узун такта же санитардык атайын замбилди ала келмейинче, аны кыймылдатпаңыз. Айрыкча **мойну жана аркасы бүгүлүүсүнө жол бербеңиз.**
- Адамды денесин ийилтпей көтөрүп, тактага же бети туруктуу замбилге жаткырыңыз. (Бети жумшак замбилге караганда бети бекем жасалга жакшыраак. Мындай замбилди колдо бар тактайлардан даярдоого болот.) Бейтапты замбилге кыймылдатпай бекитүү үчүн, кийим же башка ылайыктуу материалды колдонуңуз.
- Денесин замбилге бекем байлап, башын туруктуу бир абалда сактаңыз.
- Адамды медициналык борборго же бейтапканага жеткириңиз. Аны чайпалтпоого жана титиретпөөгө аракет кылыңыз.

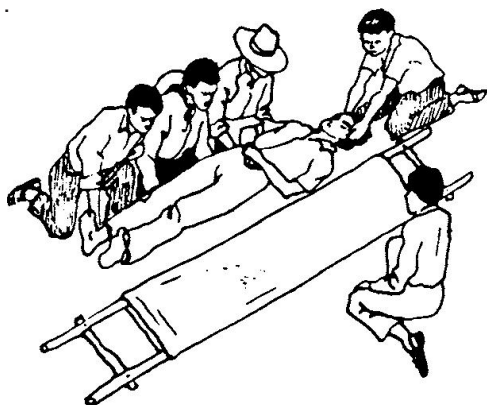

башты бир калыпта бекем кармоо үчүн кум толтурулган баштыктар же тоголоктолгон кийим

ЖҮЛҮНҮ КАТУУ ЖАБЫРКАП КАЛГАН АДАМДЫ КӨТӨРҮҮ ЖАНА ЗАМБИЛГЕ ЖАТКЫРУУ ЖОЛУ

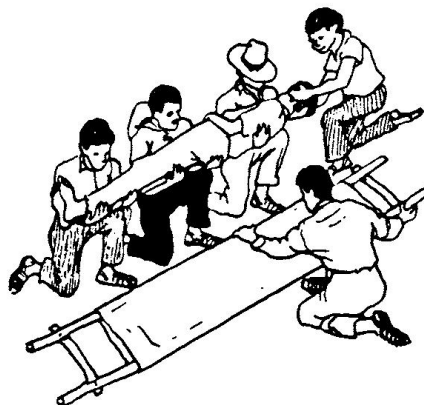
“Үй-бүлөнүн ден соолугу үчүн” деп аталган китептен алынды.

1.

Бир жерин жабыркатып алган адамды, омуртка тутумун ийилтпей, этияттап көтөрүңүз.

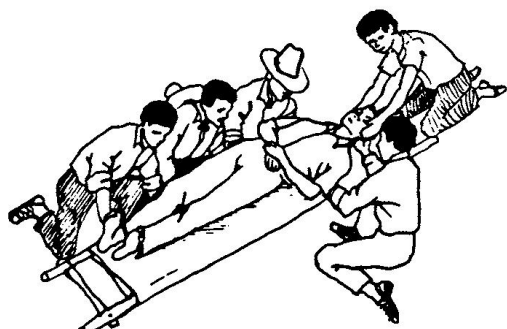
2.

Башы эңкейбесин, мойну ийилбесин.

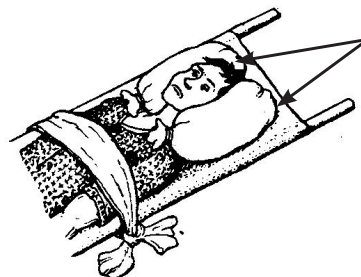
Бирөө замбилди жакындатып даярдасын.

3.

Баарыңар чогулуп, аны замбилге жаткыргыла.

4.

кум салынган баштыктар

Эгер мойну жабыркаган же сынган болсо, башын кыймылдатпоо үчүн, кум салынган баштыктарды же тоголоктолгон кийимдерди башынын эки жагына коюңуз.

Бейтапты замбилге жаткырып алып көтөрүп жүргөндө, замбилдин бут жагын бир аз өйдөрөөк кармоого аракет кылгыла (атүгүл өйдөлүшкө чыгып баратканда да).

Балдар жүлүнүн жабыркатып алуусунун кесепеттери

-
- Бут сөөктөрү демейкиден жайыраак өсөт, ичкерип кетет, бекем болбой калат, оңой эле сынып кетиши мүмкүн (айрыкча эгер бала буттарына турбаса жана аларга таянбаса). (190-бетти караңыз.)
  - Сизгичтигин жоготкон (квадриплегияда гана) дене бөлүктөрүнүн дүүлүгүүсүнөн улам артериалдык кан басымы капыстан көтөрүлүп, лукулдаган баш ооруу орун алат (дисрефлексия). (187-бетти караңыз.)
  - бала абалына моюн сунуп, аны кабыл алуу кыйынчылыктарына байланыштуу, маанайынын басыңкы болуусу жана кыжырдауусу менен мүнөздүү мезгилдер (178-бет)
  - омуртка тутуму ийрийүү же бүкүрдүк калыптануу (184-бет)
  - заара чыгаруу жолдорунун инфекциялары (бөйрөктөр камтылып, өлүмгө алып келиши мүмкүн)
  - сезгичтиги жоголгон дене бөлүктөрүндө эт оюлуулар (24-бөлүм)
  - Квадриплегияда дем алдыруучу булчуңдар алсыз болуп кетүүсүнөн пневмониянын ыктымалдыгы көбөйөт (182-бет).
  - табарсыкты жана ичегилерди башкаруу функциялары бузулуусунан улам чатта исиркектер же жаралар пайда болуу (186-бет)
  - сезгичтиги жоголгон дене бөлүктөрүндө күйүктөр же жабыркоонун башка түрлөрү (185-бет)
  - Булчуңдар спастикасы буттар түздөлүп, бир бирине жанашып калуусуна, ал эми бут кетмендери ат бутундай болуп сунулуп чыңалып калуусуна алып келет (176-бет).
  - буттун бут узундугуна созулган ортездөн эт оюлуулар пайда болуу
  - контрактуралар – айрыкча:
    - чыканактардын жана алакан-манжалардын (квадриплегияда)
    - жамбаш сөөк - кашка жилик муундарынын (бүгүлүп, бир бирине тартылып калат)
    - бут кетмендеринин деформациялары: “ат буту” сымалданып сунулуу жана маймактык, айрыкча жаш балдарда (184-бет)

Мындай көйгөйлөргө жеткирбөө же аларды азайтуу үчүн, **жабыркоо орун алып калгандан кийин мүмкүн болушунча эртерээк атайын чараларды көрүп баштоо жана андан соң аларды өмүр бою аткаруу зарыл.**

ЖҮЛҮНҮ ЖАБЫРКАП КАЛГАН БАЛАГА ЭРТЕЛЕП КАМ КӨРҮП БАШТОО

Жүлүнү жабыркаган балага мүмкүн болушунча эртерээк бейтапканада жардам берип баштоо баарынан артык (айрыкча эгер балага жакшы медициналык жардам камсыз кылуу мүмкүн болсо). Баланын денеси дайыма таза абалда болушу, пневмонияга жана эт оюлууга жеткирбөө максатында денесинин абалын өзгөртүп туруу үчүн, анын үй-бүлөсү бейтапканада анын жанында болушу керек. (Мындай жабыркоолорду дарылоо боюнча иш тажрыйбасы аз болгон, колдору милдеттеринен бошобогон бейтапкана кызматкерлери баланын өмүрүнө коркунуч туудурган эт оюлуулардын пайда болушуна кээде, тилекке каршы, жол берип коюшат.)

ЭСКЕРТҮҮ! Жабыркоодон кийинки биринчи 6 ай ичинде же сынган сөөктөрү бардыгы биригип айыккыча, **денесинин абалын которууда өзгөчө кылдаттык менен аркасын, мойнун жана башын бир тегиздикте кармап, баланы кыймылдатуу талап кылынат.** Жүлүнүн жаңы эле жабыркаткан адамды санитардык замбилге жаткыруудагыдай сактык чараларын сактаңыз (180-бет). Моюн же арка бөлүгүндөгү сынуулары биригип айыкканда, эгер башка көйгөйлөр пайда болбосо, баланы курсагына, адегенде 10 мүнөткө, андан кийин узагыраакка жаткырып баштоого болот.

Омуртка тутумуна хирургиялык операция жасатуу зарыл болушу же болбошу мүмкүн. Операциядан кийин адам 6 жумадан кем эмес убакыт кыймылдабай жатууга тийиш. Мындай операциянын негизги максаты – шалдыктан айыктыруу эмес, бузулуунун ого бетер күчөп кетүүсүнө жол бербөө. **Жүлүндө орун алган бузулууну операциянын жардамы менен да, дары-дармектердин жардамы менен да оңдоого мүмкүн эмес.**

Эт оюлуулардын алдын алуу

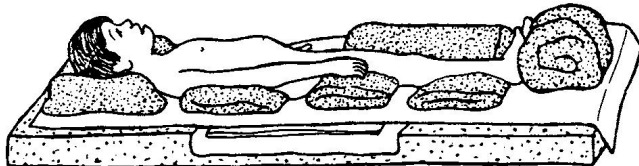
Сезгичтик жоголгондо, сөөктөр уркуяп турган дене бөлүктөрүндөгү териде, айрыкча сандарда жана жамбаштарда тез эле эт оюлуулар пайда болушу мүмкүн. Эт оюлуулардын пайда болуусу эң ыктымалдуу болгон убакыт – жабыркоо орун алгандан кийинки биринчи бир нече жума. Мунун себеби – бала денесин кыймылдатпашы керек, жана ал денесин туура кыймылдатканды жана оодарганды үйрөнө элек. Эт оюлуулардын алдын алуу өтө маанилүү. Муну бала өзү да, ага кам көргөндөр да жакшы түшүнүп, аны тынымсыз камсыз кылуулары шарт.

ЭТ ОЮЛУУЛАРДЫН АЛДЫН АЛУУГА ЖАНА АЛАРДЫ ДАРЫЛООГО АРНАЛГАН 24-БӨЛҮМДҮ СӨЗСҮЗ ОКУҢУЗ.

Эт оюлууларга башынан жол бербөө чараларынын кыскача тизмеги:

(Толугураак маалыматты 24-бөлүмдөн караңыз.)

- Жумшак матраста же калың, нык пенорезинкеден турган төшөнчтө жатуу;
- Уркуйган сөөктөр кысылбашы үчүн, астына жумшак төшөнчү же жаздык салуу;
- Ар 2–3 саат сайын дененин абалын (курсактан аркага жана капталдан капталга) которуу. Эт оюлуулардын алдын алуу үчүн эң мыкты абал – курсакка жатуу.
- Терини жана төшөнчүлөрдү таза жана кургак абалда кармоо;
- Витаминдерге, темирге жана протеиндерге бай азыктар менен тамактануу;
- Кан дене боюнча жакшы айланышы үчүн, көп кыймылдоо жана көнүгүү аткаруу;
- Эт оюлуулардын эң биринчи белгилерине терини күнүгө текшерип туруу; эт оюлуулары жаңы пайда болуп келаткан дене бөлүктөрүн териси калыбына келмейинче кысылуудан толук бошотуу.

Контрактуралардын алдын алуу

Жүлүн жабыркоодон кийинки биринчи бир нече жума ичинде, бала кыймылсыз жаткан абалда болгондо, контрактуралар (булчуңдар кыскаруу) калыптануу ыктымалдыгы жогорулайт (айрыкча бут кетмендеринде жана чыканак муундарында). Бут кетмендерин желөп коюу, чыканактарды түз, алакан-манжаларды туура абалда кармоо үчүн, астыларына жаздыкчаларды жана төшөнчүлөрдү салып коюу зарыл. Жабыркаган жер айыккыча омуртка тутумун кыймылдатпай, муундардын толук көлөмдө кыймылдоо ийкемдигин сактоочу көнүгүүлөрдү этияттык менен мүмкүн болушунча эртерээк аткарып баштоо керек. Жүлүнү жабыркаган адамда контрактуралар калыптануусуна жол бербөө тууралуу кошумча маалыматтарды 184-беттен караңыз.

ЖҮЛҮНДҮ ЖАБЫРКАТЫП АЛУУДАН КИЙИНКИ ФИЗИОТЕРАПИЯ

ДЕМ АЛУУСУНА ЖАНА ЖӨТӨЛТҮП ЖАРДАМ БЕРҮҮ

Жүлүнү моюн же аркасынын өйдөкү бөлүгүнөн жабыркаганда, көп учурда, дем алдыруучу булчуңдарынын бир бөлүгү шал болуп калат. Андан соң жабыркабаган булчуңдары бара-бара бекемдеп, дем алуусу жакшырат. Бирок кээде айрымдардын дем алуусу начар боюнча калып, адам жакшылап жөтөлүп алуу аркылуу дем алуу жолдорун тазалоого жарабай, пневмония менен тез эле ооруп кала берет.

Аны жөтөлтүүгө жардам берүү үчүн, төмөнкү сүрөттө көрсөтүлгөндөй, колдоруңузду көкүрөгүнө коюңуз. Жөтөлүүсүн өтүнүңүз. Ал жөтөлө баштаганда, көкүрөгүн бекем басыңыз. Этият болуңуз: омуртка тутуму ордунан жылып кетпесин.

ЖӨТӨЛТҮҮГӨ ЭКИ АДАМ ЖАРДАМ БЕРҮҮ

Суук тийгенде, муну күнүнө бир нече маал аткаргыла. Дем алуусу оорлогондо, же өпкөсүндө же тамагына былжыр толуп кеткенине шектенсеңиз, муну күнүнө мындан да көп маал аткаргыла.

ЖӨТӨЛТҮҮГӨ БИР АДАМ ЖАРДАМ БЕРҮҮ

Бала терең дем алуусуна жардам берүү жана дем алдыруучу булчуңдарынын иштөөсүн күчөтүү үчүн, ал терең дем алып, демин чыгарганда, бул жеринен этияттап басыңыз.

Мындай аракетти күнүнө бир нече маал, бир нече мүнөт бою аткарыңыз.

Эгер өпкөсүнө көп былжыр топтолсо, баланы, сүрөттө көрсөтүлгөндөй, курсагына жаткырып, аркасын жандуу чапкылаңыз. Бул былжыр бошонуусуна жардам берет, анан аны жөтөлтүү жолу менен сыртка чыгарса болот. Бала суудан көп ичиши керек – былжыр андан суюлуп, жөтөл менен сыртка чыгуусу жеңилдейт.

КЫЙМЫЛДОО ЖАНА КӨНҮГҮҮЛӨР

Ар бир кол жана бут үчүн 10 мүнөт муундардын толук көлөмдө кыймылдоо ийкемдигин сактоочу көнүгүүлөрдү аткаргыла. Биринчи бир нече жума буларды күнүнө 2 маал жасагыла. Кийин, балким, буларды күнүнө бир эле маал жасоо жетиштүү болот. Эгер контрактуралардын белгилери пайда боло баштаса, дененин ошол бөлүктөрүнө көбүрөөк көңүл буруңуз. Эң башынан эле **пассивдүү** көнүгүүлөрдү да (баланын денесинин бөлүктөрүн башка бирөө кыймылдатып), эгер мүмкүн болсо, **активдүү** көнүгүүлөрдү да (бала өзү кыймылдатып) жасап баштоо зарыл.

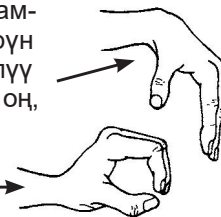
Муундардын толук көлөмүндө кыймылдоо ийкемдигин сактоочу көнүгүүлөрдү жабыркоо орун алган күндүн эртесинен тартып эле өзгөчө этияттык менен баштоо керек (42-бөлүмдү караңыз). Бул көнүгүүлөр кандын дене боюнча айлануусун жакшыртууга (эт оюлуулар пайда болуу ыктымалдыгы азаят), контрактуралар калыптануусуна жол бербөөгө жана жабыркабаган булчуңдарды бекемдөөгө жардам берет. Муундар толук көлөмүндө кыймылдоо ийкемдигин сактоочу көнүгүүлөрдү **өмүр бою жасоо** талап кылынат, б.а. мүмкүн болушунча мындай көнүгүүлөр баланын күндөлүк тиричилигинин бир бөлүгү болуп калышы керек.

ЭСКЕРТҮҮ!

- Омуртка тутумундагы сынуулардын жана үзүлүүлөрдүн бардыгы айыкмайынча (6 жумадан кем эмес), көнүгүүлөрдү чоң этияттык менен, күчкө салуусуз, жулкутуусуз, жай салмактуу аткаруу зарыл.
- Айрыкча башында арка менен моюн көнүгүүлөрдү жасоодон улам ордунан жылып кетүүсүнө жол бербейиз. Бут кетмендеринен, таман сөөк - жото жилик муундарынан, алакан-манжалардын, кырк муундардан жана чыканактардан баштагыла.
- Эгер көнүгүүлөр булчуңдардын күчтүү спазмдарына же тарткылоолоруна алып келсе, сынган жер айыкмайынча аларды аткарбагыла.
- Муундарды толук көлөмүндө кыймылдатып деп күчкө салбаңыз, анткени аларга оңой эле зыян келтирип алышыңыз мүмкүн.

- Квадриплегиялык шалдыгы бар адамдар манжаларын жазуу көнүгүүлөрүн кырк мууну бул сүрөттөгүдөй бүгүлүү абалында болгондо гана аткарганы оң,

бирок бул сүрөттөгүдөй бүгүлүү абалында болгондо эмес.

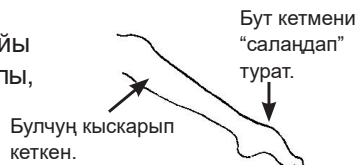

Анткени мындай учурда, оңдолбогон контрактура ар кандай буюмдарды манжалары менен түшүрбөй кармоосуна балага мүмкүнчүлүк берет. Манжалары тийиштүү булчуңдарынын жардамы менен кыймылга келе албаса да, кырк мууну артын көздөй бүгүлүп туруусу ар кандай буюмдарды илип кармоосуна жардам берет.

Эгер мүмкүн болсо, тажрыйбалуу физиотерапевт менен кеңешиңиз.

- Бардык муундарынын толук көлөмдө кыймылдоо ийкемдигин сактоого аракет кылыңыз. Бирок **контрактуралар калыптануу ыктымалдыгы абдан чоң болгон муундарга көбүрөөк көңүл буруңуз**, айрыкча:

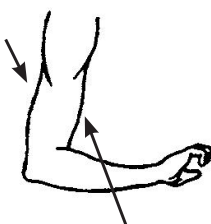
- бир абалында улам “салаңдап” калмайы бар болгон шал дене бөлүктөрүнө, мисалы, бут кетмендерине,

Көнүгүүлөрдүн (383-бет) жана бут кетмендери үчүн таканчтын (184-бет) жардамы менен буга жол бербейиз.

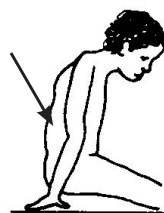
- же булчуңдар спастикасынан же булчуңдардын тең салмаксыздыгынан улам дайыма түз же бүгүлүү абалында кармалган муундарга (78-бет). Мисалы:

Квадриплегияда, чыканакты жазуучу булчуңдар демейде шал болот,

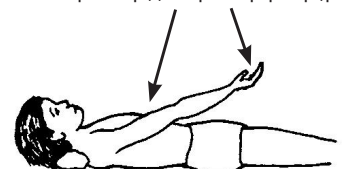

ал эми чыканакты бүгүүчү булчуңдар бир топ күчтүү боюнча сакталат. Бул булчуңдар чыканакты бүгүлгөн абалында кармайт. Убакыттын өтүшү менен алар кыскарып, кол толук жазылбай калат.

Чыканагы бир аз алдыга ийилип калмайынча колу түздөлүүсү маанилүү. Бала колдорунун жардамы менен ушинтип гана өзүн көтөрө алат.

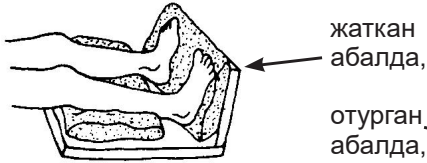
Ушул себептен, колдорду түз абалында кармоо жана чыканактардын кыймылдоо ийкемдигин сактоочу көнүгүүлөрдү мүмкүн болушунча эртерээк баштоо абдан маанилүү. Жаткан абалында адегенде алакаңдарын өйдө каратып, анан колдорун көтөрүү жолу менен чыканактарын түздөөнү ага үйрөтүңүз.

ДЕНЕНИ ТУУРА КАРМОО

Контрактуралар пайда болуусуна жол бербөө үчүн, дене күндүз жана түнү бою кандай абалда кармалышы маанилүү.

Бут кетмендери сан жана буттун шыйрак бөлүгү менен бир сызыкка түздөлүү (“аттын буту”) контрактуралары, айрыкча булчуңдар спастикасы бар болгондо, тез эле пайда болот. **Бут кетмендерин** желелетүп, ушундай **туура абалында** мүмкүн болушунча узагыраак убакыт **кармаңыз:**

жаткан абалда,

отурган абалда,

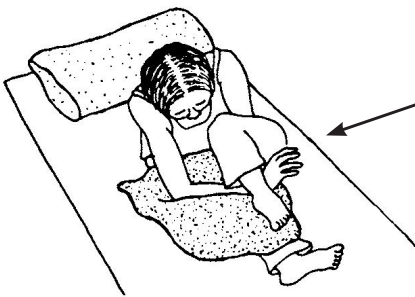

Балага бут кетмендерин **туура абалда** кармоону үйрөтүңүз.

Атүгүл ушул бойдон эч качан баспаган бала үчүн да бут кетмендерин ушундай туура абалда кармоо дөңгөлөктүү отургучунан керебетине, ажатканага, чөмүлмөгө жана кайра отургучуна которулуусун жеңилдетет.

ЭСКЕРТҮҮ! Мындай желөк “салаңдап” калмайы бар бут кетмендерине жакшы жардам берет, бирок булчуңдар спастикасын же алардын тарткылоосун пайда кылыш мүмкүн. Бут кетмендерин бул абалга жай ылдамдык менен келтириңиз.

Булчуңдар спастикасы бар балдардын дагы бир жалпы көйгөйү бар: адегенде булардын тизелери бир бирине тартылып калат, андан кийин бара-бара калыптанган контрактуралардан буттарын эки жакка буруу мүмкүн болбой калат. Буга жеткирбөө үчүн, бала капталдап жатканда:

эки бутунун ортосуна жаздык салып, убактысынын көпчүлүгүн аны ошол жеринен албоосу зарыл.

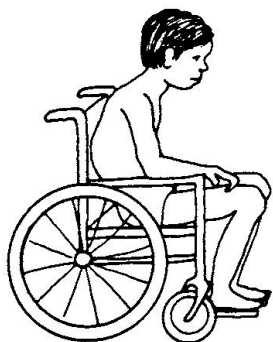

Дөңгөлөктүү отургучту пайдалангандардын жалпы көйгөйү: алар бүкүрөйүп (тулкусунун өйдөкү бөлүгүн алдыга эңкейтип) отурушат. Мындай абал бир канча убакыттан кийин омуртка тутумунун деформацияланышына алып келиши мүмкүн.

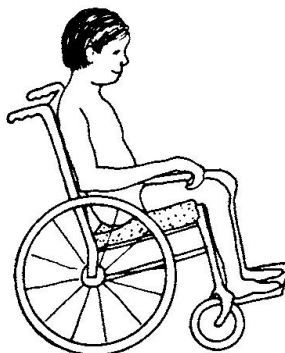
Жүлүнү жабыркаган адам, желөнгүчү тик отургучта тең салмактыгын сактоо үчүн, тулкусунун үстүнкү бөлүгүн, сүрөттө көрсөтүлгөндөй, эңкейтип отурууга аргасыз.

Отургучту артты көздөй жантайып тургандай кылып жасаса (же өзгөртүп койсо) болот.

Отурган жерине салынуучу атайын жаздыгы жамбашы алдыга жылбышуусуна (жана эт оюлуулар пайда болуусуна) жол бербейт.

ТУУРА ЭМЕС

ЖАКШЫРААК

Жамбаштын формасына туура келиши үчүн, жаздыктын арткы бөлүгүнүн бийиктиги жапызыраак болот.

Куймулчак омурткалары кысылбашы үчүн, ортосунда оюгу бар.

Буттарды бир биринен алыстатуу үчүн, бул бөлүгү көтөрүлүп турат.

Отургучтун отурган жерине туура келиши үчүн, астынкы бөлүгү ийри.

Эгер мүмкүн болсо, мындай жаздыкты “микрорөңдөйлүү” пенорезинадан жасаңыз. Бети резинке менен капталган кокос жаңагынын буласы да жарайт.

Дөңгөлөктүү отургучтарды өзгөртүп ыңгайлоо боюнча кошумча сунуштарды 64- жана 65-бөлүмдөрдөн, отургучтар үчүн жаздыктар боюнча башка ойлорду 199- жана 200-беттерден караңыз.

ФИЗИКАЛЫК РЕАБИЛИТАЦИЯНЫ ЭРТЕ БАШТОО

Жүлүнү жабыркаган адамдын максаты – башкалардан болгон көз карандылыкты мүмкүн болушунча азайтуу. Бирок күндөлүк тиричилигинде өзүн тейлегенди өздөштүргүчө, ал **автоматтык функцияларын жоготкон денесин ар кандай кокустуктардан коргоону үйрөнүшү керек**. Жоголуп же өзгөрүлүп кетүүсү мүмкүн болгон коргоочу функцияларга төмөнкүлөр кирет:

1. Дене абалы өзгөрүшүнө жараша кандын басымын жөнгө салуу.
2. Ар кандай жабыркоолордон (мисалы, эт оюлуу) сактоочу сезгичтик (ооруу туйуу).
3. Дененин мейкиндиктеги абалын сезүү жана тең салмактыкты сактоо жөндөмдүүлүгү.
4. Булчундардын күчү жана кыймылдар координациялануу.
5. Дене табын жөнгө салуу, айрыкча ысык аба ырайында дене табын төмөндөтүү жөндөмдүүлүгү.

1. Жаткан абалынан отурган абалына же отурган абалынан турган абалына **которулганда мээдеги кан басымы тез төмөндөшү** баш тегеренүүгө же эс жоготууга алып келиши мүмкүн. Жүлүнү жабыркаган адамдарда бул көп учурайт, анткени аларда кан басымын жөнгө салуу функциясы жарым-жартылай жоголуп кетет. Адамдын денеси мындай абалга бара-бара ыңгайлашы мүмкүн, бирок баары бир сактык чараларын кармануу талап кылынат (мындай сактык чаралары көптөн бери жаткан адамдардын бардыгы үчүн керек).

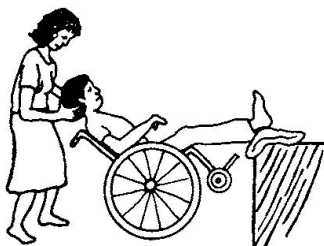
Отуруп баштоодон мурун, керебеттин баш жагын бир аз көтөрүп коюңуз – күн сайын бул бийиктикти жана анын узактыгын улам бир аздан көбөйтүп туруңуз.

Сүрөттөгүдөй абалдан жана 15 мүнөттөн баштаңыз.

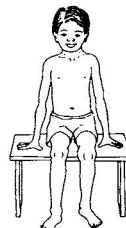

1–2 жумадан кийин жантаюу бурчу сүрөттөгүдөй, ал эми узактыгы 3 саатка жетиши керек.

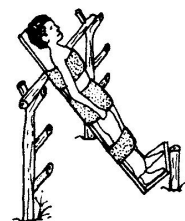

Эгер отурганда адамдын башы тегерене баштаса же ал эсин жогото баштаса, аны чалкалатып, буттарын көтөрүңүз.

Тулкуну ушинтип бир аздан көтөрүүгө багытталган мындай көнүгүүлөр кан басымын жөнгө салуу жөндөмдүүлүгүн калыбына келтирүүгө, эт оюлууларга жеткирбөөгө жана кол булчуңдарын бекемдөөгө жардам берет.

Туруп баштоодон мурун, туруу үчүн атайын такта жасап, баланы курлардын жардамы менен ага бекитиңиз. Тактанын жантаюу бурчу адегенде чоң болууга тийиш. Күндөн күнгө тактанын башын улам көтөрүп, бул бурчту азайтыңыз, туруу узактыгын улам көбөйтүңүз.

2. Айрым дене бөлүктөрүндө сезгичтик жоголуу эт оюлуулардын пайда болуусуна, күйгүзүп алуу, кесип алуу сыяктуу жаракаттарга алып келиши мүмкүн. Мунун себеби: дене ошол жери ооруганын сезбей, балага кооптуу жагдайдан сактануу үчүн абалын өзгөртүү же ары которулуп кетүү керектигин билдирбейт.

Бала денесинин абалын улам өзгөртүп, жабыркоолордон сактанып турууну өздөштүрүп алуусу маанилүү. Ал үчүн бала төмөнкүлөрдү үйрөнүшү керек:

- оодарылууну
- жатканда же уктаганда, жок дегенде ар 4 саат сайын денесин капталдан капталга бурууну
- ар 15 мүнөт сайын отурган абалынан көтөрүлүүнү

- жаңыдан пайда болуп келаткан жабырлануунун же жаралануунун белгилерине денени күнүгө текшерүүнү

- күнүгө кириңүүнү

- бир жерин күйгүзүп алуудан же башка жабыркатуудан сактанууну

ЖОК!
Ысык нерселерге (мисалы, асфальтка) отурбаңыз, аларга тийбеңиз!

ЖОК!
Ачык оттун жанына отурбаңыз, жатпаңыз жана уктабаңыз!

Денесинде сезгичтиги азайган адамдар, айрыкча алардын ичинен табарсыгын жана ичегилерин башкаруу функцияларын жоготкондору үчүн **денесин таза кармоо** абдан маанилүү. Мындай адам күнүгө кириптилип туруусун камсыз кылыңыз. **Жыныс мүчөлөрү, жамбаштары жана алаасы суу же кир болгон сайын, дароо аларды жууп, кургак кылып сүртүңүз.**

Эгер денесинде кызаруу, жалаякшымынан исиркектер же жара пайда болсо, баланы **улам кириптип, денесинин дүүлүккөн бөлүктөрүн кургак абалда кармаңыз.** Жел кирип туруусу үчүн, алаасын ачык кармаңыз. Буттарын жаап коюу керек болгондо, нымды жакшы сиңирүүчү, пахтадан жасалган жумшак кездемени пайдаланыңыз. Баланы кирипткенден жана ички кийимин жана жалаягын жуугандан кийин, баланы жана кийимин чайкоо үчүн, сууга бир аз сирке суу (уксус) кошуңуз. Бул денесинде исиркектер пайда болуусуна жана денеси **инфекциялануусуна** жол бербейт.

Тери инфекцияларынын (көк датты козгоочу жана ачытуучу микрожандыктардын, бактериялардын) кээ бир түрлөрүн дарылоо тууралуу коомчодогу медициналык-санитардык кызматчы менен кеңешиңиз же медициналык маалымдамадан (мисалы, “Үй-бүлөнүн ден соолугу үчүн” деп аталган китептин 15-бөлүмүн) караңыз.

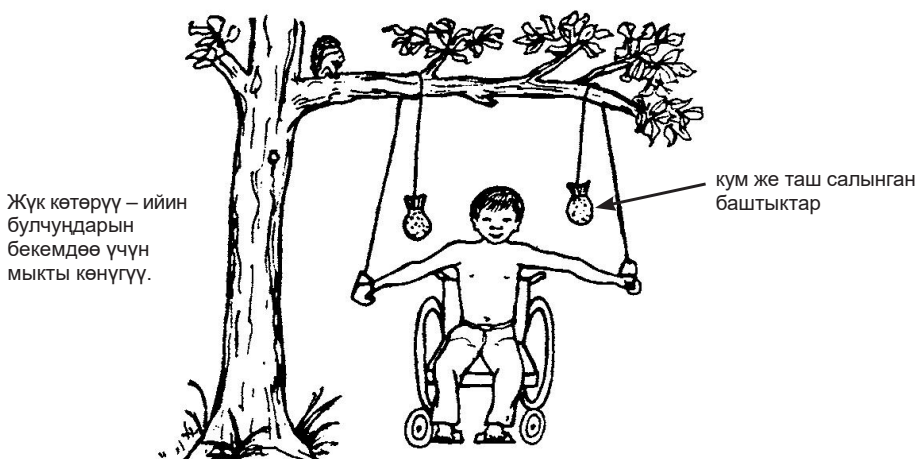
3. **Дененин мейкиндиктеги абалын туюу функциясын жоготуу** дененин тең салмактыгын сактоо жөндөмдүүлүгүнө таасирин тийгизет. Так ушундай жагдай булчундарды башкаруу жөндөмдүүлүгү жоголгондо да кайталанат. Бала денесинин мейкиндиктеги абалын туюунун жана тең салмактыгын сактоонун жаңы ыкмаларын үйрөнүшү керек. Ал үчүн, эгер мүмкүн болсо, баланы күзгүнүн алдына отургузуп, төмөнкү баскычтарды өздөштүрүп, алардан өтүүсүнө жардам бериңиз.

- эки колу отургучта
- эки колу тизелеринде
- Бир колун капталына, алдыга жана артына көтөрсүн.
- Бул көнүгүүлөрдү күзгүнүн алдында жасагандан кийин, бала аларды күзгүсү жок жасасын.
- Тең салмактыгын сактоо жөндөмдүүлүгү улам жакшырган сайын, башка көнүгүүлөрдү адегенде бир колу менен, андан кийин эки колу менен (мисалы, жүк көтөрүүнү же топ менен ойноону) аткарып баштасын.

Эскертме. Айрым балдардын денесинин тең салмактыгын сактоо функциясы катуу бузулгандыктан, алар көнүгүүлөрдү деңгөлөктүү отургучта же желөнгүчү бийик жана чыканак такоочтору бар отургучта баштоого аргасыз болушу мүмкүн.

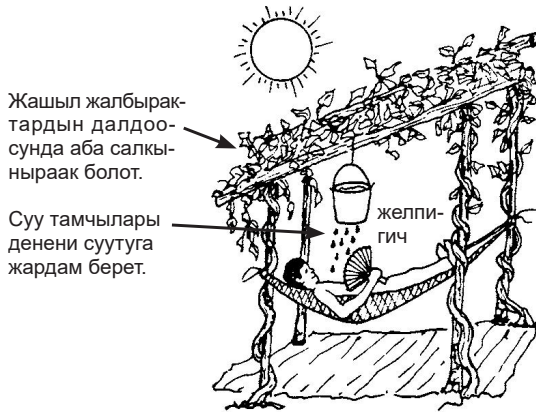
4. **Булчундардын күчүн калыбына келтирүү.** Шал болбогон булчундар шал болгон булчундардын кызматын өзүнө алышы үчүн, алар мүмкүн болушунча күчтүү болушу керек. Ийин, кол жана курсак булчундары – эң маанилүү булчундар.

Көнүгүүлөрдү пайдалуу жана кызыктуу кылуу жолдорун издеңиз.

5. **Дене табын жөнгө салуу.** Ысык аба ырайында, нормада, адам тердейт, терисинин астындагы кан тамырлары кеңейет. Жүлүнү омуртка тутумунун өйдөкү бөлүгүнөн жабыркаган адамдарда дене табын төмөндөтүүнүн мындай автоматтык функциясы жарым-жартылай жоголуп калат. Аба ырайы ысыганда, мындай адамдарда катуу ысытма башталышы мүмкүн, кээде алар атүгүл өлүп калышы ыктымал.

Ушул себептен, күндүзү күн катуу ысыганда, аларга көлөкөдө, мүмкүн болушунча эң салкын жерде эс алууну үйрөтүү (жана буга уруксат берүү) зарыл.

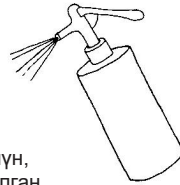
Жашыл жалбырактардын далдоосунда аба салкынрыраак болот.

Суу тамчылары денени суутуга жардам берет.

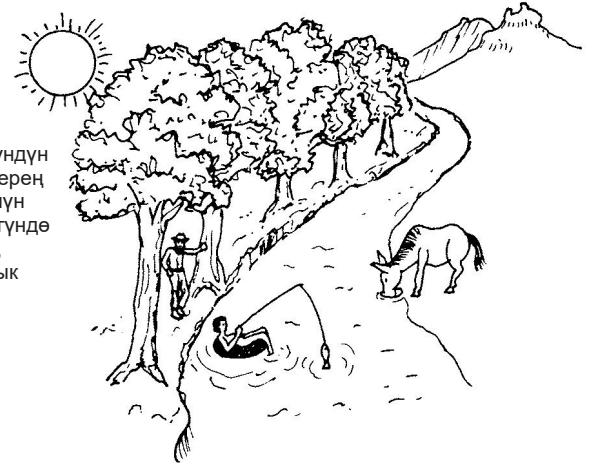
желпигич

Күн ысыганда денени суутуу үчүн, пластиктен жасалган суу чачыраткычы колдонсо болот.

Жүлүнү жабыркаган балдарга автоунаанын дөңгөлөгүнүн, ичине аба үйлөнгөн камерасын сууга салып, аны жакшылап карманып отуруп алып, ары-бери калкыганды үйрөтүп койсо болот. Балдар андан ырахат алышып, колдору менен ийиндерин да жакшы машыктырышат. **Бирок аларды баары бир көзөмөлсүз калтырбаңыз.**

Эгер бала күндүн эң ысыгын терең эмес көлмөнүн көлөкө бөлүгүндө өткөрө алса, мындан артык нерсе жок.

Баланын дене табы өтө төмөндөп кетүүсүнөн сактаныңыз. Дене табы чеги-нен ашып төмөндөп кетиши да мүмкүн.

ДИСРЕФЛЕКСИЯ (лукулдаган баш ооруу менен коштолгон, кан басымы капыстан көтөрүлүү)

Квадриплегиялык шалдыгы же абдан жогорку параплегиялык шалдыгы бар адамдарда дисрефлексия (лукулдаган баш ооруу менен коштолгон, кан басымынын капыстан кооптуу көтөрүлүүсү) көп учурайт.

Дисрефлексия – нормада денени ооруткан же дүүлүктүргөн, бирок жүлүн жабыркаганынан сезгичтиги жоголгон адамдарда сезилбеген бир нерсеге дененин реакциясы.

ДИСРЕФЛЕКСИЯНЫН КӨП УЧУРАГАН СЕБЕПТЕРИ

- **табарсыкты башкаруу функциясы бузулуу**, айрыкча табарсык өтө толуп кеткенде, инфекцияланганда же анда таштар калыптанганда (эң көп учураган себеби);
- **ичегилер чоюлуу** – заңдын чоң бөлүгү тоголоктошуп катып калуусу менен коштолуп, ич катыганда, же заңды алуу үчүн ичегини манжалар менен басканда;
- **дененин бир жери кысылуу же анда эт оюлуу пайда болуу** же атүгүл сезилбеген кичинекей бир нерсеге жатуудан улам дүүлүгүү;
- **дененин бир жери күйүп калуу**;
- **жатында спазмдар кармоо**, айрыкча айыздын алдында, анын биринчи күндөрүндө же төрөт учурунда.

ДИСРЕФЛЕКСИЯНЫН БЕЛГИЛЕРИ

- баш лукулдап, катуу ооруу;
- баш тердөө;
- мурун бүтүү;
- беттеги жана моюндагы териге кызгылт тактар чыгуу;
- жүлүн жабыркаган жерден жогору жайгашкан тери каздын терисине окшошуп калуу;
- кан тамыр кагуу жайлоо;
- кан басымы көтөрүлүү (240/150гө чейин)

Дисрефлексия – шашылыш медициналык жардамды талап кылуучу кооптуу абал. Кан басымы жогору көтөрүлүү талма кармоого же мээге кан куюлуудан улам өлүмгө алып келиши мүмкүн.

Эмне кылуу керек?

Анын себебин жоюу жана кан басымын төмөндөтүү үчүн, **тезинен тийиштүү чараларды көрүңүз.**

- Мээдеги кан басымын тез төмөндөтүңүз.
- Эгер бала жатса, отуруп, белгилери жоголмоюнча, отурган абалында калсын.
- Денесинин абалын өзгөртүп, буттарын түшүрүп, курларын бошондотуп, узун байпактарын чечип салыңыз.
- Дисрефлексиянын себебин издеңиз. Эгер мүмкүн болсо, аны жоюңуз.
- **Табарсык.** Табарсыгынын толгон-толбогонун аныктоо үчүн, курсагынын төмөнкү бөлүгүн сыйпалап текшериңиз. **Эгер катетер колдонулса**, ал бүктөлүп калбаганын текшериңиз. Эгер катетер бүктөлүп калган болсо, заара эркин чыгып турушу үчүн, бүктөлгөн жерин түздөңүз. Эгер катетер тыгындалып торолуп калган болсо, аны тазалоо үчүн, ичине 30 мл кайнатылып суутолган сууну (же стерилдүү туз эритиндиси) басым менен киргизиңиз. Же катетерди чыгарыңыз. **Эгер катетер ордуна жылып же чыгып кеткен болсо**, жана адам заара кыла албай жатса, катетерди киргизип, табарсыгын бошотуңуз (206-бетти караңыз).
- Эгер дисрефлексия **заара чыгаруу жолдорунун инфекциясынан** улам болсо, табарсыкка катетер аркылуу ооруну басуучу эритиндини киргизиңиз. 20 мл кайнатылган сууга 10 мл 1%-дык лидокаин эритиндиси кошуп колдонуңуз. Катетердин оозун 20 мүнөткө жаап, андан кийин аны ачыңыз. Инфекцияны дарылаңыз (210-бет).
- **Ичегилер.** Эгер дисрефлексиянын себеби табарсыкта болбосо, ичегилери толуп кеткен-кетпегенин текшериңиз. Акыркы заңдоосунан бери канча убакыт өттү? Сөөмөйүңүзгө бир аз лидокаин гелин алып, ичегиси катып калган заң менен тыгындалып калбаганын текшериңиз. Эгер тыгындалып торолуп калган болсо, ичегисине дагы лидокаин гелин киргизиңиз. 15 мүнөт же баш оорусу басаңдамайынча күтүңүз. Андан кийин заңды сөөмөйүңүз менен этияттап алып салыңыз.
- **Кысылуу.** Сөөктөрү уркуйган жерлеринин кысылуусун азайтуу үчүн, денесинин абалын өзгөртүңүз. (Кээде, адамдын өтө узак убакыт бир абалда болуусу эле дисрефлексияга алып келиши мүмкүн.)
- Эгер белгилери жоголбосо, мүмкүн болушунча тезирээк медициналык жардамга кайрылыңыз.
- Эгер балада дисрефлексиянын белгилери тез-тез же күчтүү байкала турган болсо, же анын себебин аныктай албай койсоңуз, баланы жүлүн жабыркоо боюнча адис жана, мүмкүн болсо, уролог (заара чыгаруу системинин оорулары боюнча адис) карап көрүүсүнө аракеттениңиз.

Сунуш: Дисрефлексия учурунда тез жардам көрсөтүүнү мүмкүн кылуу үчүн, квадриплегиялык шалдыгы бар, айылда турган адамдар 1%-дык лидокаин (ксилокаин) эритиндиси жана лидокаин гелин даярдап, жанында алып жүрүүлөрү туура болот.

Өзүн тейлөө

Үй-бөлүсүнүн, досторунун жана **реабилитологдордун** жардамы жана колдоосу менен, жүлүнү жабыркаган бала өзүнүн негизги муктаждыктарын (**ары-бери которулуу, тамактануу, киринүү, кийинүү, даараткананы пайдалануу** жана, белгилүү бир убакыттан кийин, **күндөлүк турмушунда керектүү башка ык-жөндөмдөрдү**) мүмкүн болушунча өз алдынча канааттандырууну үйрөнүп алууга жарап калат.

Балага өзүн тейлөө ык-жөндөмдөрүн үйрөтүү айрыкча башында абдан жай жүрүшү мүмкүн. Мындай жагдай баланын өзүнө болгон ишенимин төмөндөтпөй койбойт. Абалын туура түшүнүү менен мамиле кылууга жана колдоого бала муктаж болот. Жүлүнү омуртка тутумунун өйдөкү жеринен жабыркаган, колдорун анча башкара албаган адамдарга салыштырмалуу жүлүнү ылдыйыраак жеринен жабыркаган адамдар үчүн өзүн тейлөө ык-жөндөмдөрүн кайрадан үйрөнүү оңоюраак. Квадриплегиялык шалдыгы бар адамдарда, көбүнчө, башкалардан толук эмес көз карандылык сакталат. Күндөлүк тиричилигинде зарыл нерселерди аткарууну өзү жана жардамчылары үчүн жеңилдетүү максатында, мындай адамдар **ашыкча салмак кошпошу** абдан маанилүү.

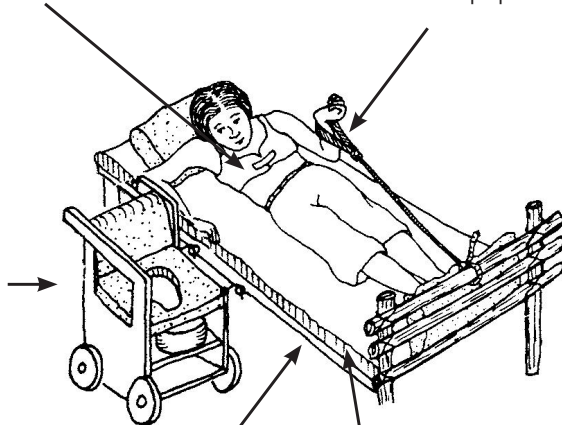
Негизги ык-жөндөмдөрдү кайрадан үйрөнүүсүнө жардам берүү үчүн, пайдалуу ыкмалар жана жол-жоболор иштелип чыккан. Алардын көбүн бул жерде толук сүрөттөп берүү мүмкүн эмес. Ошентсе да, далай нерсе ишке чечкиндүүлүк менен мамиле кылуудан, ой жүгүртүүдөн жана жүйөлүү ойлордон көз каранды болот. Көмкөрүлүү жана жаткан абалдан отурган абалга которулуу сыяктуу эң керектүү ык-жөндөмдөрдөн баштаңыз.

Кээ бир **жөнөкөй көмөкчү жасалгалар** адам башкалардан анчалык көз каранды болбоосуна жардам бере алат. Мисалы:

топчулугу ийкемдүү болгон же ыңгайлуу иштеген кең кийим (мисалы, алдынан топчулануучу бюстгалтер)

отуруу үчүн, учунда илмеги бар аркан

күлтүгү бар дөңгөлөктүү отургуч

бийиктиги дөңгөлөктүү отургучтукундай жана ажаткананын отургучунукундай керебет

эт оюлууларга жол бербөө үчүн жумшак матрас (199-бет)

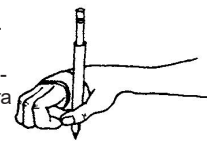
Колдор шал болуп калганда, төмөндө сүрөттөлгөн (же сиз ойлоп чыгарган) жасалгалардын жардамы менен тамактанганды жана жазганды жаңыдан үйрөнүү оңой болот.

Орусча "липучка" деп аталган илмектер көмөкчү жасалгаларды башка бирөөнүн жардамысыз бекитүүгө балага мүмкүнчүлүк берет.

Металл түтүккө ширетилип беки-тилген бөлүгү алаканга кийгизилүүчү жасалгага тагылып колдонулат.

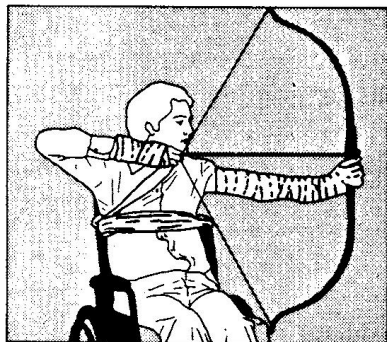
Өзүн тейлөөдө жардам берүүчү жасалгалардын башка түрлөрүн 571–578-беттерден караңыз. Дөңгөлөктүү отургучка отуруу жана андан туруу, балдактардын жардамы менен басууну үйрөнүү боюнча сунуштар 43-бөлүмдө келтирилген.

АКТИВДҮҮЛҮКТҮ САКТОО

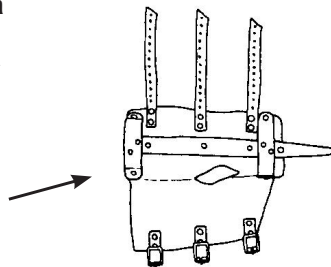
Жүлүн жабыркаганда, "кошумча бузулуулардын" көпчүлүгү адам убактысынын басымдуу бөлүгүн жаткан жана отурган абалдарында гана өткөрүүсүнөн улам орун алат. Денени мыкты абалында сактоо үчүн, активдүүлүк талап кылынат. Кыймылдоо жетишсиз болгондо, кан дене боюнча анча жакшы айланбайт. Мындай жагдайда эт оюлуулар пайда болушу, бут кетмендери шишүүсү, сөөктөр морт болуп (остеопороз), сынып кетүүсү мүмкүн болушу, айрыкча буттарда ооруткан же кооптуу кан уйуулар (тромбоз), табарсыкта же бөйрөктөрдө таштар, заара чыгаруу системинде инфекциялар пайда болушу жана жалпы физикалык алсыздык орун алышы мүмкүн.

Жүлүнү жабыркаган адамдар физикалык активдүүлүгүн сакташы алардын денеси үчүн гана эмес, психикасы үчүн да маанилүү. Балаңыз мүмкүн болушунча көбүрөөк нерселерди өзү аткарсын: дөңгөлөктүү отургучун жылдырсын, ошол отургучуна жана андан которулсун, киринсин, кийимин жуусун, бөлмөсүн тазаласын жана ишиңизге жардам берсин.

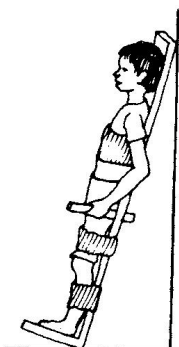

Активдүү оюндар жана спорттун түрлөрү да пайдалуу. **Сууда сүзүү, баскетбол жана жаа атуу** сыяктуу спорт түрлөрүнүн жардамы менен дененин үстүнкү бөлүгүн пайдалануу аркылуу денени жакшы максактырып көнүктүрүүгө болот. Квадриплегиялык шалдыгы бар адамдар колду түз абалда кармап туруучу атайын шакшакты жана жаанын жибин тартуу үчүн экинчи колго бекирилүүчү илмекти пайдалануу жолу менен жаа атууну ийгиликтүү үйрөнө алат.

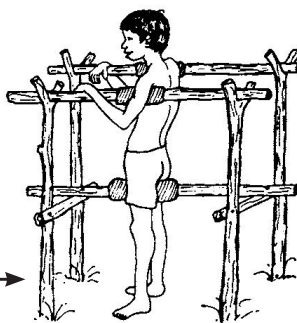

(**Эскертме.** Жаа атып машыгуу омуртка тутумунун ийрийүүсүн оңдоого да жардам бериши мүмкүн. Болгону, жаанын жибин аркада бүкүрөйүү пайда болгон жагындагы кол менен тартуу керек.)

Бала дөңгөлөктүү отургучтун жардамы менен ары-бери которулууга аргасыз болсо да, буттарынын сөөктөрү нормадагыдай өсүүсүн улантышы, морт жана оңой сынма болбошу үчүн, ал күнүгө белгилүү бир убакытка буттарына туруп, денесин тик абалда кармашы керек. Бул ичегилерин бат-баттан бошотуп туруусуна да жардам берет.

Муну баланы "туруу үчүн тактага" курлар менен байлоо же вертикализаторго тургузуу аркылуу аткарсан болот.

Бул жасалганы параплегиялык шалдыгы бар бала атасы экөө ойлоп чыгарышкан. Сүрөттөгү бала бут булчуңдарындагы спастиканы буттарына туруу үчүн пайдаланат. Булчуңдары чарчаганда, ал жасалгага колдуктары менен асылып, жумшак кездеме менен капталган түркүккө отуруп, эс алат.

Дөңгөлөктүү керебеттин мындай түзүлүшү жамбашында эт оюлуулары бар, жүлүнү жабыркаган балага ары-бери которулууга жакшы мүмкүнчүлүк берет. Бала керебетинин абалын горизонталдуу абалдан дээрлик тик абалга чейин өзгөртө алат. Мындай керебетти тактайдан же металлдан жасоого болот.

Лидер болууга жетишкен, жүлүнү жабыркаган адамдар

Азыркы убакта ар кайсы өлкөлөрдө, жүлүнү жабыркаган адамдар өздөрүнө жаңы турмушту курууда тагдырын өз колуна алышып, коомчолорунда укуктары жана жөндөмдүүлүктөрү башкалар тарабынан таанылышына жетишип жүрүшөт. 55-бөлүмдө, жүлүнү жабыркаган адамдар иштеткен программалардын 2 мисалы келтирилген. Алар – Никарагуадагы ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардан турган Революционерлер уюму (519-бет) жана Бангладештеги Шал адамдарды реабилитациялоо борбору (518-бет). Ушул жана башка көптөгөн уюмдардын кызматкерлери өздөрүнүн ойлорун жана сунуштарын өздөрүнүн программасын уюштурууга же устакана ачууга кызыкдар, окшош көйгөйлөрү бар адамдардын топтору менен бөлүшүүгө дайым даяр.

ЖҮЛҮНҮ ЖАБЫРКАГАН АДАМДАР ҮЧҮН ПАЙДАЛУУ МААЛЫМАТТАРДЫ КАМТЫГАН, КИТЕПТЕГИ БАШКА БӨЛҮКТӨР

МААНИЛҮҮ! “Жүлүн жабыркоо” темасына тийешеси бар, башка пайдалуу маалыматтарды китептин башка бөлүмдөрүнөн, айрыкча “**Эт оюлуулар**” аттуу 24-бөлүмдөн жана “**Табарсыктын жана ичегилердин функцияларын жөнгө салуу**” аттуу 25-бөлүмдөн тапсаңыз болот. Ошол бөлүмдөрдү бул бөлүмдүн уландысы катары кароо керек. Аларда камтылган маалыматтардын башка илдеттерде да мааниси чоң болгондуктан, биз аларга өзүнчө бөлүмдөрдү арноону туура таптык.

Жылдызча (*) менен белгиленген бөлүмдөрдө **жүлүнү жабыркаган адамдарга кам көрүүнүн негизин түзгөн зарыл маалыматтар** камтылган.

* **24-бөлүм:** Эт оюлуулар

* **25-бөлүм:** Табарсыктын жана ичегилердин функцияларын жөнгө салуу (заара чыгаруу системинин инфекцияларын камтыйт)

26-бөлүм: Пес оорусу (айрыкча 223–225-беттерде, сезгичтигин жоготкон алакан-манжаларга жана бут кетмендерине кам көрүү боюнча сунуштар да бар)

36-бөлүм: Тамактануу, айрыкча, жасалгалары, 330–332-беттер

37-бөлүм: Кийинүү

38-бөлүм: Даараткананы пайдаланганды үйрөтүү, айрыкча, жасалгалары, 342–344-беттер

39-бөлүм: Киринүү

* **42-бөлүм:** Муундардын толук көлөмдө кыймылдоо ийкемдигин сактоочу көнүгүүлөр

* **43-бөлүм:** Балдактарды жана таякты колдонуу, дөңгөлөктүү отургучка жана андан которулуу

51-бөлүм: Ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын муктаждыктарына үйлөрүн жана жергиликтүү коомчону ыңгайлоо

52-бөлүм: Бойго жетүү, социалдык байырлануу, сүйүү, жыныстык катнаш, үй-бүлөсүндөгү жана коомчосундагы орду

55-бөлүм: 3-мисал, Шал адамдардын реабилитациялык борбору жана 4-мисал, Ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардан турган революционерлер уюму

58-бөлүм: Ортездер

63-бөлүм: Басуу үчүн көмөкчү каражаттар

64-, 65-, 66-бөлүмдөр: Дөңгөлөктүү отургучтар

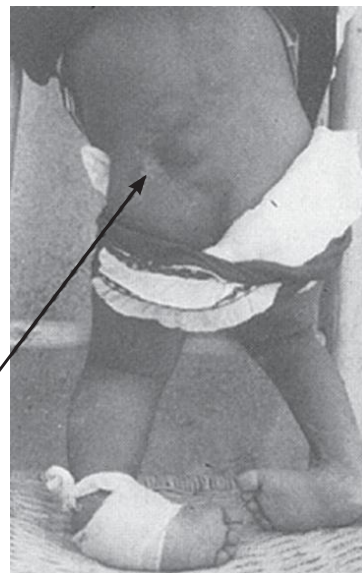
“Жүлүн жабыркоо” темасына байланыштуу башка маалыматтарды 652-беттеги АЛФАВИТТИК КӨРСӨТКҮЧТӨН, мындан тышкары, 638-бетте аталган колдонмолордон жана маалымдамалардан издеңиз.

ЖЕСИКАНЫН ОКУЯСЫ

Жесика – төрөлгөнүнөн 3 күн өткөндө ага ийне аркылуу киргизилген дарыдан шал болуп калган, 3 жаштагы кыз. Апасы кызына кайсы дары сайылганын жана ал эмне үчүн сайылганын билбейт. Бул жерде Жесиканын PROJIMO долбоорунда өткөн реабилитациясы тууралуу айтылат.

Дары саюу инфекцияланууга алып келип, инфекция омуртка тутумуна жетип, андан Жесиканын буттарын биротоло шал болуп калган.

инфекциялануудан калган тырык

Дары-дармектерди, айрыкча ийне аркылуу берилүүчү түрлөрүн туура эмес колдонуу жок жерден пайда болгон майыптыктын көп учуроочу себеби болуп эсептелет (3-бөлүмдү караңыз).

эт оюлуу

Жесиканын бут кетмендери маймак болуп кеткен. Жесика турууга улам аракет кыла бергендиктен, анын тизелеринде жана бут кетмендеринде инфекцияланган кең эт оюлуулар пайда болгон.

Жесика 4 жашында биринчи жолу PROJIMO борборуна келгенде, биринчи кезекте анын инфекцияланган эт оюлуулары айыктырылган. Андан кийин гипстөө серияларынын жардамы менен бара-бара бут кетмендери түздөлгөн (60-бөлүм).

Эт оюлууларын дарылоону улантуу үчүн, гипстелген таңууларында ачык жерлер калтырылган.

Кичинеден, бара-бара эт оюлуулары айыгып, Жесиканын бут кетмендери түздөлгөн. Сүрөттө, кызматчылардын бири Жесиканын гипстелген таңуусун алмаштырып жатат.

Андан тышкары, Жесика табарсыгын жана ичегилерин жетиштүү даражада башкара албайт. Заарасы улам чыгып кетип атып, алаасында эт оюлуулар пайда болгон. Параллегиялык шалдыгы бар, 8 жаштагы Вания аттуу кыз Жесикага эт оюлууларын айыктырууга жардам берген. Мындан тышкары, ал Жесикага ичегилерин үзгүлтүксүз түрдө жана убагында бошотуп туруу режимин иштеп чыгууга да жардам берген (212-беттеги сүрөттү караңыз). Мунун баары Жесиканын күндөлүк турмушун жана мектепте окуусун жеңилдетет.

Вания Жесиканын бут кетмениндеги эт оюлууну дарылап жатат.

Мында, Вания Жесиканын алаасындагы эт оюлууларды тазалап, таңып жатат.

Бут кетмендери түзүрөөк болуп калганда, айылдык борбордун кызматчылары Жесикага буттун бүт узундугуна созулган ортопедиялык аппараттарды жана жыгачтан жөнөкөй бастыргыч жасап беришкен. Бир нече жумадан кийин Жесика баса баштаган.

Көнүгүп отуруп, Жесика адегенде балдактардын, андан кийин ортопедиялык аппараттарынын жардамы менен басканды үйрөнүп алган.

Азыр Жесика мектепте окуйт. Ал PROJIMO борборунда бактылуу, активдүү жана коомчолорунда кадыр-баркка ээ болгон, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдарды көрүп, бул жашоого жана келечекке чоң үмүт, ишеним жана кызыгуу менен карап баштоосуна түрткү болду.

Параплегиялык шалдыгы бар Мари – PROJIMOнун иш тобундагы лидерлеринин бири. Мында, ал пластиктен бутту бир калыбында бекем кармоочу жасалганы даярдоодо керектүү болгон, буттун гипстелген көчүрмөсүнүн үстүнөн иштеп жатат. Маринин окуясын 403-беттен окуңуз.

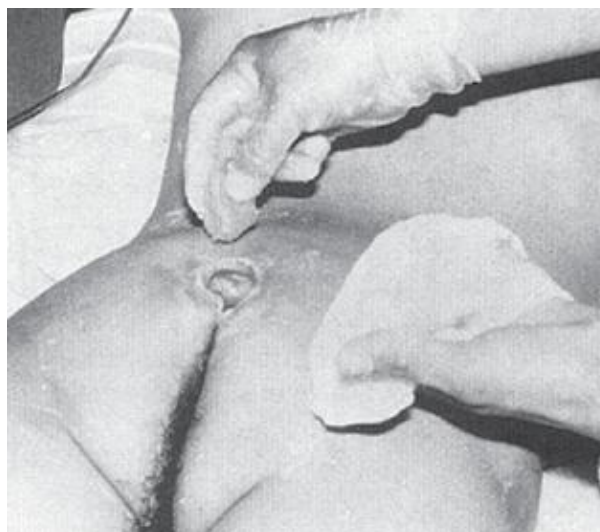
Виктор аттуу жаш доктор автоунаа кырсыгында квадриплегиялык шалдыкка кабылып калган. PROJIMO борборуна биринчи жолу келгенде, ал кымындай нерсеге да жарачу эмес. Борбордун кызматчылары Викторго күч-кубатын толуктоого жана көптөгөн ык-жөндөмдөрдү үйрөнүүгө жардам беришкен. Көп өтпөй ал PROJIMO иш тобунун мүчөсү болуп, айылда доктор катары иштеп баштаган.

Сүрөттөгү, квадриплегиялык шалдыгы бар жаш жигиттин омуртка тутумунун түбүндөгү бул эт оюлуу 2 жыл бою калыптанган. Анын тери астындагы диаметри 15 см-ге жетип, ал омуртка тутумунун төмөнкү бөлүгүн биротоло кыйраткан.

PROJIMO борборунун айылдык кызматчылары эт оюлууну тазалап, таңып жатышат.

Мында, кызматчылардын бири эт оюлууга шекер менен балдын аралашмасын сүйкөп жатат. Мындай дарылоонун (күнүгө 2 маал) жардамы менен эт оюлуу таза жана инфекциясы жок бойдон сакталып, тез эле (болжол менен 6 ай ичинде) айыгып кеткен.